

Alternatywne metody wykorzystania owiec

Henryka Bernacka, Ewa Siminska, Piotr Niedźwiecki

*Uniwersytet Technologiczno-Przyrodniczy w Bydgoszczy,
Zakład Biologii Małych Przeżuwaczy i Agroturystyki,
ul. Mazowiecka 28, 85-084 Bydgoszcz*

Użytkowanie mięsne i mleczne owiec to realne możliwości poprawy efektywności produkcji owczarskiej. Jest to dosyć drogie, ponieważ biologiczna wydajność produkcji mięsa i mleka jest niższa od produkcji drobiu, wieprzowiny, wołowiny i mleka krowiego, dlatego też wzrasta rola alternatywnych systemów wyko-

rzystania małych przeżuwaczy, tym bardziej, że zwierzęta te cechuje duża plastyczność. Można tu zaliczyć chociażby wykorzystanie owiec w pielęgnacji krajobrazu, wypas na wałach przeciwpowodziowych, zaporach ziemnych, nieużytkach, pielęgnacja parków krajobrazowych, rezerwatów przyrody, młodników i upraw leśnych.

Owce merynosa polskiego na pastwisku
Polish Merino sheep on a pasture (fot. B. Borys)

W ostatnich latach owce znalazły swoje miejsce w gospodarstwach agroturystycznych i ekologicznych, bowiem pozyskiwane od nich mleko, mięso, skóry, wełna i obornik to produkty ekologiczne (Kawęcka i Sikora, 2009; Niżnikowski, 2001 i 2006). Niezbędna w naszym kraju jest kampania promocyjna owczarstwa, popularyzacja osiągnięć naukowych, potwierdzających unikalne walory produktów owczych, a w głównej mierze potrzebne są formy bezpośredniej promocji, gdyż kontakt z konsumentami lepiej skłania do sięgnięcia po te produkty (Kuźniacka i Zajączkowska, 2009; Niżnikowski, 2006).

Celem pracy jest przedstawienie różnych możliwości wykorzystania owiec, oprócz głównych kierunków użytkowania tych zwierząt.

Owce w gospodarstwach agroturystycznych i ekologicznych

Interesującą formą uatrakcyjnienia pobytu turystów w gospodarstwach agroturystycznych jest posiadanie zwierząt. Są one niczym magnes, który przyciąga rodziny z dziećmi, a także dorosłych mieszkańców miast – spragnionych bliskiego kontaktu z przyrodą, a tym samym ze zwierzętami. Do zwierząt najczęściej utrzymywanych w niedużych gospodarstwach należą niewątpliwie kozy, owce, kucyki, osiołki i drób ozdobny. Owce mogą być wszechstronnie użytkowane. Z jednej strony dostarczają cennych produktów – wełny, skór, mięsa i mleka, z drugiej nawożą teren, dostarczając cennego obornika. Ponadto, przyczyniają się do podniesienia atrakcyjności otoczenia, stanowiąc ozdobę krajobrazu i tym samym przyciągając turystów (Jabłoński i Masny, 2005).

Ze względu na ciekawski charakter i spokojne usposobienie owce bardzo dobrze nadają się do kontaktu z ludźmi, szczególnie dziećmi. Przebywanie ze zwierzętami we wspólnym gospodarstwie agroturystycznym może być jedną z form leczenia osób niepełnosprawnych, chorych, cierpiących, czy osamotnionych. Spokojne usposobienie łagodzi stres, często też poprawia samoocenę u dzieci. Dziecko poszerza wiedzę o zwierzętach, uczy się odpowiedzialności za istotę żywą, zwiększa wrażliwość oraz pobudza wyobraźnię. Osobom starszym i samotnym kontakt z tymi zwierzętami dostarcza czu-

łości i urozmaicenia. U osób tych poprawia się również dzięki temu sprawność i komfort psychiczny. Inną formą bezpośredniego kontaktu ze zwierzętami jest uczestnictwo turystów w codziennych obowiązkach związanych na przykład z dojem, ręcznym stryżeniem, karmieniem, wyprowadzaniem na pastwisko, pielęgnacją okrywy włosowej, jak i tych drugorzędnych, jak przedzenie wełny na antycznym kołowrotku, tkanie, wyszywanie, robótki na drutach, ręczny wyrób masła, pokaz pracy psa pasterskiego. Każdy taki kontakt ze zwierzętami uczy nowych doświadczeń, jak również pozwala lepiej poznać siebie, zapomnieć o codziennych stresach (Niżnikowski, 2001, 2006). Przy wyborze owiec do gospodarstw agroturystycznych i ekologicznych należy uwzględnić rasy dobrze wykorzystujące pasze, niewybredne w żywieniu, zdolne przeżyć w warunkach o skąpej niekiedy roślinności, odporne na niesprzyjające warunki atmosferyczne i niepodatne na choroby związane z wypasem, jak kulawka czy zarobaczenia. Należy tu wymienić między innymi owcę pomorską, wrzosówkę czy świniarkę (Tyran, 2007).

Jak wynika z badań Nowakowskiej-Hapki i Szulc (2009), w województwie kujawsko-pomorskim tylko w 93 (36,61%) gospodarstwach agroturystycznych, na 254 przeanalizowane, utrzymywane są zwierzęta, głównie konie i drób, w tym w 59 (63,44%) mini-zoo, a w nich główną atrakcją są owce i kozy.

Ostatnie lata rozwoju rolnictwa ekologicznego w Polsce charakteryzują się stałą dynamiką wzrostu zarówno liczby gospodarstw ekologicznych i powierzchni upraw ekologicznych, jak i liczby przetwórci. Produkcja ekologiczna skupia się w naszym kraju głównie na produkcji roślinnej – warzyw, owoców i zbóż. W przypadku produkcji zwierzęcej są to: drób nieśny i mięsny, bydło mleczne i mięsne, trzoda chlewna oraz owce. W 2008 r. odnotowano w Polsce 14 896 producentów ekologicznych ogółem, w tym 14 660 gospodarstw ekologicznych. Najwięcej gospodarstw prowadzących produkcję metodami ekologicznymi znajduje się w środkowej i południowej Polsce (małopolskie – 14,10%, podkarpackie – 12,7%, lubelskie – 10,51% i mazowieckie – 9,94%). W województwie kujawsko-pomorskim zlokalizowano 258 gospodarstw ekologicznych, co stanowi zaledwie 1,76% gospodarstw w kraju (Dobosz-Idzik, 2009).

Wypas owiec na murawach kserotermicznych

Murawy kserotermiczne to półnaturalne, nieleśne zbiorowiska roślinne, często kojarzone ze stepami. Ich naturalny, bezleśny charakter uwarunkowany jest specyficznymi cechami klimatu – przewagą parowania nad opadami, wysokimi temperaturami letnimi, bardzo niskimi opadami, silnymi suchymi wiatrami oraz ostrymi zimami.

Murawy kserotermiczne występują również w miejscach wybitnie ciepłych, suchych i nasłonecznionych. Zajmują jednak niewielkie powierzchnie stoków – przeważnie o wystawie: S, SW i SE – na krawędziach dolin rzecznych, pradolin, pagórków morenowych, wyżynnych wzniesień i wychodni skalnych, a także na zboczach pochodzenia antropogenicznego. Mimo ekstremalnych siedlisk, jakie zajmują, odznaczają się szczególnym bogactwem gatunkowym. Bogactwo to ujawnia się nie tylko w składzie florystycznym, ale również faunistycznym. Dodatkowo, murawy kserotermiczne skupiają w sobie wiele cennych gatunków rzadkich i zagrożonych w całej Europie, często reliktywów postglacjalnych (Barańska i in., 2009).

Poprzez działalność człowieka, intensywną gospodarkę rolniczą oraz zmiany klimatu murawy te stały się obecnie jednymi z najbardziej zagrożonych zbiorowisk roślinnych w Europie. Do głównych przyczyn występowania tego zjawiska można zaliczyć:

- brak ekstensywnej gospodarki pasterskiej,
- zalesienia (traktowanie muraw jako nieużytki),
- zaorywanie i intensywne rolnictwo,
- nawożenie,
- dosiewanie gatunków o większej produktywności,
- wyspowość płatów muraw (stanowiska izolowane),
- brak ochrony czynnej (sukcesja roślinna) (Barańska i Jermaczek, 2009).

Polski Klub Przyrodników, we współpracy z Regionalną Dyрекcją Ochrony Środowiska w Lublinie realizuje od 2010 do 2013 r. na terenie północno-zachodniej i południowo-wschodniej Polski program: „Ochrona muraw kserotermicznych w Polsce – teoria i praktyka”.

Całość projektu finansowana jest przez Komisję Europejską LIFE+, a także Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (Barańska i in., 2009).

Głównym celem projektu jest czynna ochrona muraw poprzez ekstensywny wypas owiec i kóz na obszarze najcenniejszych i największych skupisk muraw kserotermicznych w kraju. Większość tych muraw zawdzięcza swoje istnienie właśnie wypasowi. Ze względu na ekstremalne warunki siedliskowe i słabą bazę żerową wykorzystywane były do wypasu pierwotne rasy zwierząt.

Dawniej, przy ekstensywnej produkcji rolniczej opłacalne było wypasanie na tych terenach stad mieszanych (owce i kozy), pojedynczych sztuk bydła czy koni. Dziś Klub Przyrodników wykorzystuje w wypasie głównie owce rasy wrzosówka z własnej hodowli oraz w mniejszym stopniu bezrasowe kozy. Wykorzystując rasy pierwotne można uzyskać dopłaty w przypadku stad zwierząt objętych Programem Ochrony Zasobów Genetycznych (Barańska i in., 2009).

Owce pobierają pokarm selektywnie, wybierając na początku rośliny miękkolistne i jednocześnie omijając te o budowie kseromorficznej. Prowadzi to do pozbycia się niepożądanych gatunków ekspansywnych – łąkowych i ruderalnych, a w rezultacie reguluje skład gatunkowy muraw kserotermicznych. Kozy i owce w naturalny sposób ograniczają rozprzestrzenianie się krzewów i drzew; zgryzając rośliny pozostawiają starsze zarośla o zwartej budowie, przez co otwierają przestrzeń dla różnorodności siedlisk kserotermicznych.

Podczas wypasu owce wzruszają glebę, a niszcząc warstwę martwych, nierozłożonych roślin, umożliwiają lepszy rozwój gatunków kserotermicznych, odsłaniając powierzchnię ziemi. Dzięki temu powstaje większy dostęp światła do niższych partii runa, a co za tym idzie lepszy wzrost i rozwój światłolubnych siewek roślin muraw, jak i uaktywnienie nasion zalegających w glebie. Prowadzenie wypasu na kilku murawach sprzyja rozprzestrzenianiu się diaspor gatunków kserotermicznych pomiędzy płatami muraw ograniczonych innymi siedliskami (Barańska i in., 2009).

Na podstawie badań przeprowadzonych w Wielkiej Brytanii (Barańska i in., 2009) oka-

zało się, że jedna owca potrafi na szyi i piersi przenieść około 85 gatunków roślin muraw, a poza tym również drobne zwierzęta. Decyduje o tym wysokość zwierząt, jak i wysokość roślin. Nasiona roślin, zarówno o powierzchni chropowatej, jak i gładkiej, mogą być noszone przez zwierzęta przez około siedem miesięcy.

Wypas owiec ma pozytywny wpływ na murawy kserotermiczne wtedy, gdy jest prowadzony w sposób ekstensywny. Zbyt duża liczba zwierząt wypasana jednocześnie doprowadziłaby do zniszczenia roślinności kserotermicznej (Barańska i Jermaczek, 2009).

Wykorzystanie owiec w ochronie wałów przeciwpowodziowych

W ramach działań przeciwpowodziowych w wielu krajach Unii Europejskiej, jak i w Polsce, prowadzony jest wypas zwierząt domowych, a w szczególności owiec i kóz, na wałach przeciwpowodziowych. Dzięki takim działaniom utrzymuje się stała wysokość roślinności, co pozwala na lepszy monitoring techniczny wału. Zwierzęta poprzez poruszanie się na powierzchni wału wywołują drobne drgania, które nie są tolerowane przez różnego rodzaju gryzonie drążące nory i kanały osłabiające umocnienie wału. Gryzonie, jak i inni niepożądani mieszkańcy wału, opuszczają swoje schronienia, zapewniając trwałość umocnień przeciwpowodziowych (Siedlarz, 2010).

Wypas może trwać cały sezon wegetacyjny w przypadku zwierząt odpornych na warunki środowiska, tj. ras lokalnych (owca wrzosówka). Wykorzystywane mogą być również inne rasy owiec ze względu na plastyczność tej grupy zwierząt, jak i niewygórowane preferencje żywieniowe. Gospodarstwa położone w pobliżu dolin rzecznych w wypadku braku lub niedoboru pastwisk mogą wykorzystywać nieużytki w postaci wałów przeciwpowodziowych.

Wiele terenów wzdłuż rzek zostało wpisanych w program Natura 2000 dla ochrony i zachowania bioróżnorodności. Stwarza to możliwość powrotu pasterstwa na tereny objęte programem i pomocy finansowej Unii Europejskiej, zwiększa szanse poprawy opłacalności chowu i hodowli owiec, jak i jakość wałów przeciwpowodziowych (Paraponiak, 2007).

Wypas owiec elementem ochrony bioróżnorodności

Różnorodność biologiczna jest pojęciem, które pojawiło się wraz z „Konwencją o różnorodności biologicznej”, zwanej też „Szczytem Ziemi”, w 1992 r. Według tego dokumentu, różnorodność biologiczna to: „różnicowanie wszystkich żywych organizmów występujących na Ziemi w ekosystemach lądowych, morskich i słodkowodnych oraz w zespołach ekologicznych, których są częścią; dotyczy to różnorodności w obrębie gatunku, pomiędzy gatunkami oraz różnorodności ekosystemów”. Ochrona różnorodności biologicznej i racjonalne użytkowanie jej elementów są w świetle Konwencji działaniami ściśle ze sobą powiązаныmi i wzajemnie się uzupełniającymi. Bioróżnorodność należy chronić, aby móc z niej korzystać nie tylko w chwili obecnej, ale także w dalekiej przyszłości (Kucharska, 2003).

Oprócz zmian klimatycznych, niebezpieczna dla przyrody jest działalność człowieka. Jednorodne uprawy przyczyniły się do uproszczenia ekosystemów i zubożenia ich zarówno pod względem florystycznym, jak i faunistycznym. Zabiegi melioracyjne, podsiewanie łąk gatunkami traw pastewnych i zaorywanie doprowadziło w efekcie do zniszczenia bioróżnorodności. Obecnie zagrożeniem dla łąk i pastwisk jest także ich „opuszczanie”, które powoduje m.in. szybki proces sukcesji wtórnej i powrót zbiorowisk leśnych (Grygierzec i Radkowski, 2004; Mikołajczak, 1995).

Szansą powrotu do równowagi biocenotycznej tych obszarów jest produkcja ekologiczna, której istotnym elementem jest ekstensywny wypas owiec na pastwiskach oraz koszenie i (rzadko) wypasanie na łąkach (Borys, 2004; Szewczyk, 2006). Należy jednak zwrócić uwagę na fakt, że ochrona krajobrazu nie stanowi jedyne uzasadnienia dla utrzymania naturalnych ekosystemów. Łąki i pastwiska to również tania pasza dla zwierząt. Owce w naszych warunkach klimatycznych mogą korzystać z pastwisk przez około 165–185 dni w roku (maj–październik), z wahaniami od 150 do 200 dni. Stosunkowo długi okres pastwiskowy pozwala na wyraźne obniżenie kosztów żywienia zwierząt w porównaniu z żywieniem alkierzowym (Dankowski i Bernacka, 2000). Dodatkowymi zaletami pa-

stwisk są ruch i słońce, które pozytywnie wpływają na zdrowotność zwierząt, a zwłaszcza młodeży, sprzyjając jej właściwemu rozwojowi i hartowaniu. Ponadto, zielonka pastwiskowa i łąkowa, dzięki urozmaiceniu składu botanicznego, ma wysoką wartość odżywczą, a wykorzystanie jej składników pokarmowych jest lepsze niż innych zielonek (Dankowski i Bernacka, 2000; Sawicki, 2006).

Podkreślając znaczenie łąk i pastwisk, zwłaszcza w żywieniu owiec, należy zwrócić uwagę na to, że wykorzystanie ich zależy m.in. od składu botanicznego. Oprócz traw i roślin motylkowych występują tu rośliny zielne, których rola w ekosystemach jest ogromna. Bogaty zestaw gatunkowy z jednej strony wpływa korzystnie na siedlisko, przyspieszając lub hamując wzrost i rozwój niektórych gatunków traw i roślin motylkowych, z drugiej zapobiega obniżeniu wartości pokarmowej pasz pochodzących z użytków zielonych (Mikołajczak, 1995; Nawara, 2006).

Wypas zwierząt w znacznym stopniu kształtuje krajobraz na naszym kontynencie, gdyż wiele biotopów łąkowo-pastwiskowych zawdzięcza im swoje istnienie. Wypas ten nie stanowi obecnie (jak to miało miejsce w przeszłości) źródeł konfliktów pomiędzy rolnikami i przyrodnikami, tj. głównie ochroną Parku Narodowego i leśnikami, ponieważ owce nie tylko chronią polany przed ekspansją lasu, ale także w sposób naturalny nawożą i wzbogacają ruń w szybko dostępny azot (Molik, 2006).

Spośród wielu zwierząt gospodarskich owce wydają się być szczególnie atrakcyjne dla turystów, gdyż widok stada w terenie zwiększa malowniczość krajobrazu. Są to typowe zwierzęta pastwiskowe, preferujące pobieranie paszy na wzniesieniach i stromiznach. Udeptywanie przez nie darni wzmacnia krzewienie się traw, co z kolei zapobiega erozji gleb. Wypas owiec na ugorach oraz obszarach trudno dostępnych, takich jak pobocza dróg, skarpy rowów czy groble, sprzyja utrzymaniu ładu i porządku na terenie gminy. Wykorzystanie takich ubocznych pastwisk dostarcza wyjątkowo taniej paszy i przyczynia się do podniesienia atrakcyjności otoczenia. Owce są zwierzętami, które selektywnie pobierają rośliny oraz nisko je przygryzają (Kuźnicka, 2004).

Wypas owiec prowadzi do szeregu korzystnych następstw w glebie i runi oraz przy-

czynia się do zachowania, a często zwiększenia, różnorodności florystycznej cennych zbiorowisk roślinnych na terenach wypasanych. Wynika to ze specyficznych relacji zachodzących między zwierzętami a runią pastwiskową, m.in. z udeptywania gleby i darni, pozostawiania odchodów i selektywnego pobierania roślin. Pasące się stado owiec jest stymulatorem rozwoju runi pastwiskowej. Swoiście masuje murawę, nawozi glebę, przyczynia się do lepszego ukorzenia przygryzanych roślin i rozkrzewienia się traw. Owce, choć zjadają dużo trawy, nie niszczą roślin całkowicie. Wręcz przeciwnie, im więcej zjadają masy roślinnej, tym szybciej się ona regeneruje. Jest to widoczne szczególnie wiosną i wczesnym latem, kiedy wegetacja jest najbujniejsza, a wzrost roślin najbardziej intensywny. Wypas owiec połączony z racjonalnym użytkowaniem pastwisk prowadzi do korzystnych zmian składu botanicznego. Siano z łąk, na których wczesną wiosną były wypasane owce, charakteryzuje się większą zawartością białka. Ponadto, poprzez wypasanie zimą i wczesną wiosną można znacznie ograniczyć występowanie niektórych chwastów, chętnie zjadanych przez owce, np. mniszka (Mroczkowski, 2006).

Owce mogą wpływać stabilizująco na stan użytków zielonych – łąk i pastwisk. Szczególnie ważne jest to wiosną. Stopniowo rozmrażająca gleba i topniejący śnieg powodują rozmiękczenie wierzchniej warstwy ziemi, a spływająca woda może sprzyjać erozji gleby, zwłaszcza na terenach o dużym nachyleniu. Pasące się stado małych przeżuwaczy oddziałuje na łąkę jak walec, który wyrównuje powierzchnię, umacniając rozpulchnioną glebę, przygniatając jednocześnie do ziemi wyschnięte stare źdźbła martwych traw. Stabilizujące oddziaływanie wczesnowiosennego wypasu na glebę jest bardzo istotne dla wzrostu biomasy, urozmaicenia i wzbogacenia składu gatunkowego oraz odtwarzania zbiorowisk roślinnych (Mroczkowski, 2006).

Ochrona krajobrazu górskiego

Na przykładzie terenów Tatrzańskiego Parku Narodowego możemy obserwować wyraźny wpływ prowadzenia działalności pasterkiej na bioróżnorodność. Powstałe w wyniku działalności człowieka polany i hale tatrzańskie

mogą istnieć tylko wtedy, gdy są użytkowane. Po zniesieniu wypasu i koszenia w wyniku naturalnej sukcesji ekologicznej zaczęły one zarastać borówczyskami, malinami, a ostatecznie lasem, powodując zmniejszenie różnorodności biologicznej, wiele bowiem gatunków roślin i zwierząt żyje tylko na tych trawiastych obszarach. Przykładowo, szafran spiski (popularnie nazywany krokusem) może rosnąć tylko na koszonej lub wypasanej polanie, a po zniesieniu jej użytkowania zostaje z czasem zagłuszony przez inne gatunki wyższych roślin. Byłby więc przy braku wypasu skazany na wyginięcie, podobnie i wiele innych gatunków roślin i zwierząt (np. niektóre gatunki motyli). Zarastanie polan i halizn przez las to także zmniejszenie atrakcyjności turystycznej, las przesłania bowiem widoki. Ważnym powodem przywrócenia wypasu jest wreszcie konieczność zachowania liczącej sobie kilkadziesiąt lat kultury pasterskiej (Nyka, 2009; Skawiński i Zwijacz-Kozica, 2005).

W celu zachowania różnorodności biologicznej TPN podejmuje aktywne formy przeciwdziałania zarastaniu obszarów leśnych, obejmujące dawne obszary hal. Objęte nimi są tylko polany, łąki i pola uprawne, łącznie około 350 ha znajdujących się w strefie ochrony czynnej parku. To tylko niewielka część dawnych hal. Halizny pozostawione są swojemu losowi. Na polanach podejmowane są takie zabiegi, jak: usuwanie pojawiających się zadrzewień, koszenie i wypas oraz nawożenie organiczne (m.in. w wyniku koszarowania owiec). Mający wielowiekową tradycję wypas owiec i krów został uznany za najbardziej skuteczną i przyjazną środowisku formę ochrony polan. Jednocześnie, umożliwia on kontynuację tradycji pasterskich regionu. Według danych TPN z 2008 r., w ostatnich latach wypasane jest w Tatrach łącznie 1000–1250 owiec i krów na obszarze ponad 150 ha. Na około 60 ha polan usuwa się zadrzewienia. Wchodzące w skład hal lasy objęte są odrębnym programem ekosystemów leśnych. Część szałasów pasterskich również została odnowiona (Szewczyk, 2006).

Poszczególne elementy ekosystemów są zarówno przedmiotem ochrony, jak i obiektem zainteresowań gospodarki, która powinna zapewnić trwałość ich ekosystemów, optymalną liczebność dziko występujących gatunków roślin i zwierząt, przy możliwie największym stopniu

zachowania różnorodności genetycznej. Dlatego, ochrona środowiska i przyrody jest także częścią składową polityki ekonomicznej państwa, realizowanej przez administrację państwową i samorządy terytorialne. Znane są, zwłaszcza za granicą, przykłady wspierania finansowego przez gminy i samorządy lokalne programów ekologicznych z udziałem różnych ras owiec w celu pielęgnowania i utrzymania środowiska w należytym stanie. W Polsce również pojawiają się tego typu inicjatywy. Samorząd województwa małopolskiego przyjął Program aktywacji gospodarczej i ochrony dziedzictwa małopolskich Karpat „Owca Plus”. Podwaliny pod ten wieloletni program położył w głównej mierze program Powiatowego Urzędu Pracy w Nowym Sączu – „Owca”, który polegał na przekazaniu stad owiec bezrobotnym rolnikom z powiatu nowosądeckiego. Doświadczenia tego programu wskazują, że dla zwiększenia pogłowia owiec w regionie ważne jest zaangażowanie środków publicznych (Jabłoński i Masny, 2005).

Program „Owca Plus” zakłada kompleksowe i wieloletnie działania, które będą wpływać równocześnie na środowisko naturalne, gospodarkę i społeczeństwo małopolskich Karpat. Ma na celu głównie aktywację gospodarczą obszarów pogórza i gór w Małopolsce, ochronę dziedzictwa kulturowego i gospodarczego Karpat. Szczególną uwagę zwraca się na integrację działań gmin i innych instytucji na rzecz programu. W ramach ochrony fauny i flory oraz krajobrazu Karpat, na którą kładziony jest szczególny nacisk w programie, przewiduje się m.in.: ochronę ras lokalnych zwierząt hodowlanych, stworzenie systemu zachęty do lokowania wypasu owiec w miejscach o szczególnej wartości przyrodniczo-krajobrazowej, ochronę polan górskich (reglowych), działanie na rzecz zachowania i pielęgnacji tradycyjnych krajobrazów podgórskich. Na realizację tych działań sejmik województwa małopolskiego przeznaczył pewne wsparcie finansowe, które będzie wzrastać (Mroczkowski, 2006).

Jak podają Fąfiera i Kasztelnik (2009), dzięki działaniu Programu „Owca Plus” wzrosło zainteresowanie wyrobami owczymi, turystyką górską (bezpośredni kontakt ze zwierzętami), zwiększyło się uczestnictwo w zajęciach edukacyjnych, większego znaczenia nabrały imprezy folklorystyczne, rozpoczęto ochronę bioróżnorodności i promocję regionu.

Literatura

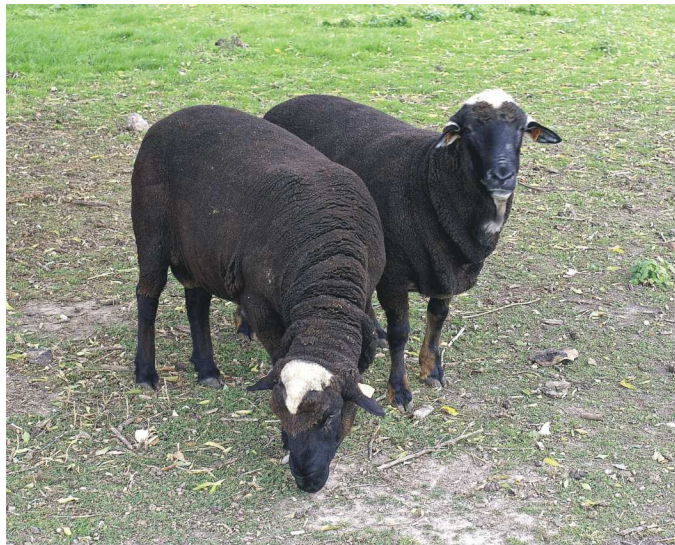
- Barańska K., Chmielewski P., Cwener A., Pluciński P. (2009). Ochrona muraw kserotermicznych w Polsce – teoria i praktyka. Wyd. Klubu Przyrodników, Świebodzin.
- Barańska K., Jermaczek A. (2009). Poradnik utrzymania i ochrony siedliska przyrodniczego 6210 – murawy kserotermiczne. Wyd. Klubu Przyrodników, Świebodzin.
- Borys B. (2004). Wypasowe systemy produkcji owczarskiej a jakość spożywczych produktów owczarskich. Miejsce wypasu i gospodarki owczarskiej w koncepcji rozwoju zrównoważonego. Mat. VI Owczarskiej Szkoły Zimowej, Zakopane; ss. 85–93.
- Dankowski A., Bernacka H. (2000). Pasze stosowane w żywieniu owiec. Cz. II. Pastwiska. Inf. Paszowy, 11 (59): 52–57.
- Dobosz-Idzik A. (2009). Gospodarstwa i przetwórnictwo ekologiczne województwa kujawsko-pomorskiego. Kujawsko-Pomorski ODR w Minikowie.
- Fąfara B., Kasztelnik W. (2009). Program aktywizacji gospodarczej oraz zachowania dziedzictwa kulturowego Beskidów i Jury Krakowsko-Częstochowskiej. Zespół pracowników Śląskiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego w Częstochowie, Katowice.
- Grygierzec B., Radkowski A. (2004). Wpływ zabiegów agrotechnicznych na skład botaniczny runi górskich użytków zielonych. Ann. UMCS, Sec. E., 59: 1421–1428.
- Jabłoński K., Masny A. (2005). Program aktywizacji gospodarczej i ochrony dziedzictwa małopolskich Karpat „Owca Plus”. Informator AR w Krakowie; ss. 4–6.
- Kawęcka A., Sikora J. (2009). Rodzime rasy owiec w górskich rejonach Polski. Zesz. Nauk. Prz. Hod., 11: s. 106.
- Kucharska A. (2003). Wypas zwierząt trawożernych w ochronie bioróżnorodności. Prz. Hod., 2: 31–33.
- Kuźniacka E., Zajączkowska K. (2009). Tradycyjne wyroby regionalne z mleka owczego i koziego jako element dziedzictwa kulturowego wsi, ochrona ich nazw, promocja produktów oraz wsparcie producentów. Prz. Hod., 11: 18–20.
- Kuźnicka E. (2004). Możliwości wykorzystania owiec w celu uatrakcyjnienia wiejskiej przestrzeni turystycznej. Instytut Botaniki PAN, Kraków; ss. 21–23.
- Mikołajczak M. (1995). Wpływ użytkowania na skład botaniczny runi łąkowej. Ann. UMCS, Sec. E, Suppl., 50: 35–41.
- Molik E. (2006). Analiza gospodarki pasterskiej w rejonie Karpat Polskich. Program Aktywizacji Gospodarczej i Ochrony Dziedzictwa Małopolskich Karpat – Owca Plus – 2006. Mat. szkol., Kraków; ss. 30–34.
- Mroczkowski S. (2006). Chów owiec a ochrona środowiska. Wypas wspólnotowy a zdrowie zwierząt. Monografia. AR w Krakowie i Instytut Botaniki PAN w Krakowie; ss. 179–194.
- Nawara Z. (2006). Rośliny łąkowe. Flora Polski. Oficyna Wyd. MULTICO, Warszawa.
- Niżnikowski R. (2001). Znaczenie owiec i owczarstwa w Europie i na świecie. Roczn. Nauk. Zoot., Supl., 11: 35–46.
- Niżnikowski R. (2006). Dokąd zmierza krajowe owczarstwo. Prz. Hod., 7: 6–9.
- Nyka J. (2009). Tatry polskie. Przewodnik. Wyd. Trawers.
- Nowakowska-Hapka H., Szulc E. (2009). Gospodarstwa agroturystyczne województwa kujawsko-pomorskiego. Kujawsko-Pomorski ODR w Minikowie.
- Paraponiak P. (2007). Hodowla owiec w aspekcie ekologicznym. Wiad. Zoot., XLV, 4: 7–10.
- Sawicki B. (2006). Rola paszowa, krajobrazowa oraz turystyczna trwałych użytków zielonych w Kozłowskim Parku Krajobrazowym. Ann. UMCS, Sec. E., 61: 361–367.
- Siedlarz Z. (2010). Wisła – przywróćmy ją Niepołomcom (<http://www.niepolomice-inaczej.pl/news.php>).
- Skawiński P., Zwijacz-Kozica T. (2005). Tatrzański Park Narodowy. Oficyna Wyd. MULTICO, Warszawa.
- Szewczyk W. (2006). Racjonalne nawożenie łąk i pastwisk. Program Aktywizacji Gospodarczej i Ochrony Dziedzictwa Małopolskich Karpat – Owca Plus – 2006. Mat. szkol., Kraków; ss. 70–80.
- Tyran E. (2007). Owca w turystyce. Wiad. Zoot., XLV, 4: 11–15.

THE ALTERNATIVE METHODS OF USING SHEEP

Summary

Sheep can be extensively used as they provide valuable products such as wool, pelts, meat, milk and precious manure. Moreover, sheep contribute to increasing the attractiveness of landscape and attract tourists. These animals should definitely find a place in agritourism and organic farming.

By grazing sheep on xerothermic grasslands we contribute to the better development of xerothermic species and get rid of unwanted expansive species, while gaining the control of species composition of xerothermic grasslands. Sheep can be used in the preservation of dams. By moving on the surface of the dams, sheep cause minor vibrations, which are not tolerated by different kinds of rodents that dig channels and burrows, weakening the consolidation of the dams. Rodents as well as other undesirable denizens of the dams leave their shelters, which ensures sustainability of the constructions. Sheep grazing is an important component of biodiversity protection. A flock of grazing sheep stimulates the growth of pasture sward. It massages turf, fertilizes the soil, contributes to a better rooting of low-bitten plants and to the layering of grasses, and thus to increasing the floristic diversity of valuable plant communities.

Owce rasy merynos barwny
Coloured Merino sheep (fot. B. Borys)